

- » Upoznavanje sa šest pisama
- » Korišćenje kineskih radikala kao ključeva za značenje znaka
- » Savladavanje vrste znaka, pisanja i redosleda
- » Kako koristiti kineski rečnik

Poglavljje 2

Pisana reč: provera kineskih znakova

Necu to da krijem ali Kina ima bukvalno stotine govornih dijalekata, ali samo jedan pisani jezik. Tako je: Kada vest dospe u novine, ljudi u Šangaju, Čongćingu i Henanu svi pričaju o njoj sa svojim komšijama na svojim regionalnim dijalektima, ali pokazuju na iste znakove u novinskim naslovima. Pisana reč je ono što je držalo kineski narod ujedinjenim preko 4.000 godina.

Ovo poglavljje vam daje suštinu o tome kako je kinesko **wénzì** 文字 (ven-dzi) (*pi-sanje*) zapravo počelo, kako se znaci konstruišu i u kom pravcu idu kada ih čitate. Opisujem kako možete identifikovati osnovno značenje znaka gledajući njegov ključni deo (koji se zove radikal) i kako se znaci koje koriste ljudi koji žive na Tajvanu razlikuju od znaka koje koriste ljudi u kontinentalnoj Kini. A pošto kineski nema **zìmǔ** 字母 (dzi-mu) (*azbuku*), pokazaću vam sve načine na koje možete potražiti reči u kineskom rečniku.

UPAMTITE

Kineski ima višestruku distinkciju da je maternji jezik najstarije kontinuirane civilizacije na zemlji, kao i jezik kojim govori najveći broj ljudi. Moglo bi se reći da je jedan od najsloženijih pisanih jezika koji postoje, sa oko 50.000 znakova u sveobuhvatnom kineskom rečniku. Da biste čitali novine sa relativnom lakoćom, međutim, potrebno je da znate samo oko 3.000 do 4.000 znakova.

Proučavanje piktograma, ideograma i šest pisama

Već znate da se kineske reči pišu u lepim, ponekad simboličnim konfiguracijama koje se zovu *znaci*. Ali da li ste znali da znakove možete klasifikovati na razne načine?

Tokom Hàn 汉 (漢) dinastije (206. p.n.e – 220. n.e), leksikograf po imenu Xǔ Shèn 许慎 (許慎) (Sju Šen) identifikovao je šest načina na koje kineski znaci odražavaju značenja i zvukove. Ove oznake su poznate kao **Liù Shū** 六书 (六書) (Lju Šu) (*Šest pisama*). Od šest, četiri su najčešća:

- » **Xiàngxíng** 象形 (sjang-sing) (*piktogrami*): Ovi znaci liče na oblik predmeta koje predstavljaju, kao što su **shān** 山 (šan) (*planina*) ili **guī** 龜 (*gvej*) (tradicionalni znak za kornjaču; pojednostavljeni znak za kornjaču – 龟 – zapravo ne liči toliko na kornjaču). Piktogrami pokazuju značenje znaka, a ne zvuk.
- » **Biǎoyì** ili **zhǐshì** 表意 ili 指事 (bjao-ji ili dži-ši) (*ideogrami*): Ovi znaci predstavljaju apstraktnije pojmove. Znaci za **shàng** 上 (šang) (*iznad*) i **xià** 下 (sja) (*ispod*), na primer, svaki imaju horizontalnu liniju koja predstavlja horizont i još jedan potez koji vodi iznad ili ispod horizonta.
- » **Huìyì** 会意 (hvej-ji) (*složeni ideogrami*): Ovi znaci su kombinacije jednostavnijih znaka koji zajedno predstavljaju više stvari. Na primer, kombinovanjem znaka za sunce (日) i mesec (月), dobijate znak **ming** 明 (*ming*), što znači *sjajno*.
- » **Xíngshēng** 形声 (xing-šeng) (*fonetske složenice*): Ovi znaci su formirani od dva grafička elementa – jednog koji nagoveštava značenje reči (nazvan radikal; pogledajte sledeći odeljak), a drugog koji daje naznaku zvuka. Više od 90 procenata svih kineskih znakova su fonetske složenice.

Primer fonetske složenice je znak **gū** 蝮 (gu). To je kombinacija radikala **chóng** 虫 (čong) (*insekt*) i zvučnog elementa znaka **gǔ** 古 (gu) (*drevni*). Spojite ih zajedno i dobijate znak 蝮, što znači *cvrčak* (insekt). Izgovara se prvim tonom (**gū**) umesto trećim tonom (**gǔ**). Tako da je zvuk reči sličan terminu za drevni, iako taj termin nema nikakve veze sa značenjem reči. Stvarno značenje je povezano sa radikalom koji se odnosi na insekte. Tabela 2-1 sumira šest pisama.

TABELA 2-1

Šest pisama

Tip znaka	Kineski znak	Latinizacija i izgovor	Opis
Piktogrami	象形	xiàngxíng (sjang-sing)	Pojednostavljeni crteži konkretnih predmeta
Ideogrami	表意 ili 指事	biǎoyì ili zhǐshì (bjao-ji ili dži-ši)	Grafički prikazi apstraktnih ideja
Složeni ideogrami	会意 (會意)	huìyì (huej-ji)	Doslovno <i>spojeno značenje</i> ; kombinacija dva ili više znaka u novi složeni znak
Fonetske složenice	形声 (形聲)	xíngshēng (sing-šeng)	Doslovno <i>oblik i zvuk</i> ; kombinacija vizuelnog elementa značenja sa fonetskim elementom
Izvedeni kognati	轉注	zhuǎnzhù (džuan džu)	Doslovno <i>recipročno značenje</i> ; znacima je dat novi pisani oblik da bi bolje odražavali promjenjeni izgovor tokom vremena
Fonetski pozajmljeni znaci	假借	jiǎjiè (đa-đe)	Znaci koji se koriste za predstavljanje homofona koji nisu povezani značenjem sa novom rečju koju predstavljaju

Kineski radikal: nekoliko naznaka o značenju znaka

Kakva radikalna ideja! Zapravo, dvesta četrnaest radikalnih ideja.

GRAMATIKA

Kineski pisani jezik sadrži ukupno 214 *radikala* – delova znaka koji mogu pomoći u identifikovanju njegovog mogućeg značenja. Na primer, ako vidite dve ili tri kratke, kratke, nepovezane (eng. staccato) linije na levoj strani znaka, znate da je reč o nečemu povezanom sa vodom. Evo nekih znakova sa radikalom za vodu koji se pojavljuju na levoj strani:

冰 **bīng** (bing) (*led*)

冲 **chōng** (čong) (*sipati vrelu vodu na nešto/ispirati ili ispirati*)

汗 **hàn** (han) (*znoj*)

河 **hé** (he) (*reka*)

湖 **hú** (hu) (*jezero*)

Još jedan primer: Radikal koji znači *drvo* – 木 **mù** (mu) – prvobitno je predstavljao oblik drveta sa granama i korenjem. Evo nekih znakova sa radikalom za drvo (takođe na levoj strani):

板 **bǎn** (ban) (*daska/ploča*)

林 **lín** (lin) (*šuma*)

树 (樹) **shù** (šu) (*drvo*)

Ponekad se radikal nalazi na vrhu znaka, a ne na levoj strani. Radikal koji znači kiša – 雨 **yǔ** (ju) – je jedan takav znak. Potražite radikal za kišu na vrhu ovih znakova. (Izgleda malo zgnječeno u poređenju sa stvarnim znakom za kišu.)

雹 **báo** (bao) (*grad*)

雷 **léi** (lej) (*grom*)

露 **lù** (lu) (*rosa*)

Jedan od najkomplicovanijih radikala (broj 214, da budemo precizni) je onaj koji znači nos: 鼻 **bí** (bi). Toliko je komplikovano za pisanje da ga samo još jedan znak u celom kineskom jeziku koristi: 鼷 **hān** (han) (*hrkati*).

Praćenje pravila redosleda poteza

Ako želite da proučavate **shūfǎ** 书法 (書法) (šu-fa) (*kaligrafiju*) sa tradicionalnom kineskom **máobǐ** 毛笔 (毛筆) (mao-bi) (*četkicom za pisanje*), ili čak samo da naučite kako da pišete kineske znake običnom hemijskom olovkom, morate znati koji potez ide pre sledećeg. Ova progresija je poznata kao **bìshùn** 笔顺 (筆順) (bi šun) (*redosled poteza*).

Svi ti komplikovani kineski znaci zapravo su stvoreni sa nekoliko pojedinačnih poteza kineske četkice za pisanje. **Bìshùn** prati devet (prebrojte ih) pravila, koje izlažem u sledećim odeljcima.

SAVET

Danas ne morate savladati umetnost kineske kaligrafije da biste pisali prelepe znake. Sve što treba da uradite je da pritisnete taster na računaru, i znak se pojavljuje.

Pravilo 1

Prvo pravilo je da znak pišete počevši od najvišeg poteza.

Na primer, među prvim znacima koje učenici obično nauče je broj jedan, koji se piše jednom horizontalnom linijom: 一. Pošto je ovaj znak prilično lak i ima samo jedan potez, piše se sleva nadesno.

Znak za *dva* ima dva poteza: 二. Oba poteza se pišu sleva nadesno; gornji potez se piše prvi, prateći pravilo od vrha ka dnu. Znak za *tri* ima tri poteza (三) i prati isti obrazac povlačenja pera.

U slučaju komplikovanijih znakova (na primer, onih sa radikalima koji se pojavljuju na levoj strani), radikal na levoj strani se piše prvi, a zatim ostatak znaka. Na

primer, da biste napisali znak koji znači *drvo* – 树 (shù) **shù** (šu) – prvo pišete radikal na levoj strani (木) pre dodavanja ostatka znaka desno od radikala. Da biste napisali znak koji znači *grom* – 雷 **léi** (lei) – morate prvo napisati radikal koji se pojavljuje na vrhu (雨) pre pisanja ostatka znaka ispod njega.

Pravila 2 do 9

Ne brinite; preostala pravila zahtevaju mnogo manje objašnjenja od Pravila 1:

- » **Pravilo 2:** Pišite horizontalne poteze pre vertikalnih. Na primer, znak koji znači *deset* (十) sastoji se od dva poteza, ali prvi koji pišete je horizontalni: 一. Vertikalni potez nadole se piše nakon toga.
- » **Pravilo 3:** Potezi koji moraju da prođu kroz ostatak znaka idu poslednji. Vertikalni potezi koji prolaze kroz mnoge druge poteze pišu se nakon poteza kroz koje prolaze (kao u drugom znaku za grad **Tiānjīn**: 天津 (tian-đin), a horizontalni potezi koji prolaze kroz sve vrste drugih poteza pišu se poslednji (kao u znaku koji znači čamac: 舟 **zhōu** [džou]).
- » **Pravilo 4:** Napravite dijagonalne poteze koji idu zdesna nalevo pre pisanja dijagonalnih poteza koji idu sleva nadesno. Znak koji znači *kultura* – 文 **wén** (ven) – pišete sa četiri odvojena poteza: Prvo dolazi tačka na vrhu, zatim horizontalna linija ispod nje, zatim dijagonalni potez koji ide zdesna nalevo, i konačno dijagonalni potez koji ide sleva nadesno.
- » **Pravilo 5:** U znacima koji su vertikalno simetrični, napravite centralne komponente pre onih na levoj ili desnoj strani. Zatim napišite deo znaka koji se pojavljuje na levoj strani pre onog koji se pojavljuje na desnoj. Primer takvog znaka je onaj koji znači *preuzeti odgovornost*: 承 **chéng** (čeng).
- » **Pravilo 6:** Napišite deo znaka koji je spoljašnji omotač pre unutrašnjeg dela, kao u reči za *sunce*: 日 **rì** (ži). Neki znaci sa takvim omotačima nemaju donje delove, kao kod znaka za *meseć*: 月 **yuè** (jue).
- » **Pravilo 7:** Napravite levi vertikalni potez omotača prvo. Na primer, u reči koja znači *usta* – 口 **kǒu** (kou) – prvo pišete vertikalni potez na levoj strani, zatim horizontalnu liniju na vrhu i vertikalni potez na desnoj strani (ta dva se pišu kao jedan potez) i na kraju horizontalnu liniju na dnu.
- » **Pravilo 8:** Donje komponente omotača obično dolaze poslednje, kao kod znaka koji znači *put*: 道 **dào** (dao).
- » **Pravilo 9:** Crtice se stavljaju na kraju. Na primer, u znaku koji znači *žad* – 玉 **yù** (ju) – mala crtica koju vidite između donje i srednje horizontalne linije piše se poslednja.

Gore, dole ili sa strane?

Dešifrovanje smeru znaka

Pošto svaki kineski znak može biti reč sama po sebi ili deo složene reči, možete ih čitati i razumeti u bilo kom redosledu – zdesna nalevo, sleva nadesno ili odozgo nadole. Ako gledate kineski film, često možete videti dva različita titla: jedan na engleskom, koji ide sleva nadesno u jednom redu, i kineske znake, koji mogu ići zdesna nalevo ili sleva nadesno. Možda ćete neko vreme gledati razroko pokušavajući da pratite oboje, ali ubrzo ćete se navići.

Zdesna nalevo i sleva nadesno su dovoljno uobičajeni, ali zašto odozgo nadole, možda se pitate? Zato što je pre izuma papira oko osmog veka pre nove ere, kineski prvobitno pisan na trakama bambusa, što je zahtevalo vertikalni smer pisanja.

LOKALNI
OBIČAJI

Možete videti ulogu bambusovih traka u znaku za *knjigu* (ili tom knjige): 册 (冊) **cè** (ce). Pojednostavljeni znak se sastoji od dve bambusove trake povezane komadom kanapa. Tradicionalni znak (u zagradi) izgleda kao da je još više bambusovih traka povezano kanapom. Više o pojednostavljenim i tradicionalnim znacima govorim u sledećem odeljku.

Pogledajte da li možete reći šta sledeća znači, bez obzira na to u kom smeru ovi znaci idu. Prvo ću vam reći šta svaki od četiri znaka znači pojedinačno; zatim ih možete povezati i pokušati da pogodite celu izreku.

- » 知 **zhī** (dži) (*znati*)
- » 者 **zhě** (dže) (posesivni član, kao *onaj koji*)
- » 不 **bù** (bu) (negativni prefiks, kao *ne, nije, ne*)
- » 言 **yán** (jan) (klasični kineski za *govor*)

U redu, evo značenja u tri različita smeru. Pogledajte da li možete da odgonetnete pre nego je napisano odozgo nadole.

Slevo nadesno: 知者不言, 言者不知

Zdesna nalevo: 知不者言, 言不者知

Odozgo nadole:

知

者

不

言,

言

者

不

知

Odustajete? To znači *Oni koji znaju ne govore, a oni koji govore ne znaju*. Kako vam se čini ta mudrost?

LOKALNI
OBIČAJI

Izreka „Oni koji znaju ne govore, a oni koji govore ne znaju“ pripisuje se mudracu **Lǎozǐ** 老子 (Lao-dzi) u šestom veku pre nove ere. Potiče iz **Dàodé Jīng** 道德经 (道德經) (Dao-de ĭng) (češće se piše **Tao Te Ching**), koji sadrži mnoge inspirativne izreke; delovi **Dàodé Jīng**-a pojavljuju se u mnogim kineskim slikama, pesmama i kaligrafskim delima.

Tradicionalni naspram pojednostavljenih znakova

Bez obzira da li planirate da posetite Tajvan ili da poslužete u Narodnoj Republici Kini, morate znati razliku između **fántǐ zì** 繁体字 (繁體字) (fan-ti dzi) (*tradicionalnih znakova*) i **jiǎntǐ zì** 简体字 (簡體字) (đan-ti dzi) (*pojednostavljenih znakova*) – posebno ako planirate da razmenjujete vizit karte u nekom trenutku.

Fántǐ zì se nisu mnogo promenili od kada je **kǎishū** 楷书 (楷書) (kai-šu) (*standardno pismo*) prvi put stvoreno oko 200. godine nove ere. Ovi tradicionalni znaci se i dalje koriste na Tajvanu, u Hong Kongu, Makau i mnogim kineskim zajednicama u inostranstvu, gde ponosan, ali naporan proces učenja složenih znakova počinje u vrlo ranom uzrastu, a umetnost veštog rukovanja kineskom četkicom za pisanje je neizostavan deo toga.

Jiǎntǐ zì se koriste isključivo u Narodnoj Republici Kini, Singapuru i Maleziji. Kada je Narodna Republika Kina osnovana 1949. godine, stopa nepismenosti među opštom populacijom bila je oko 85 procenata – u velikoj meri zato što je učenje pisanja kineskog bilo tako teško i dugotrajno, posebno kada se većina stanovništva sastojala od seljaka koji su morali da rade na zemlji od zore do sumraka.

Nova komunistička vlada odlučila je da pojednostavi proces pisanja smanjivanjem broja poteza u mnogim znacima. Tabela 2-2 prikazuje neke primere pre (tradicionalni znaci) i posle (pojednostavljeni znaci).

Pojednostavljivanje kineskog sistema pisanja ima političke prizvuke, pa ako planirate da poslužete na Tajvanu, na primer, pobrinite se da vaše vizit karte i drugi materijali kompanije budu odštampani sa *tradicionalnim* kineskim znacima.

SAVET

TABELA 2-2

Tradicionalni i pojednostavljeni kineski znaci

Tradicionalan znak (broj poteza)	Pojednostavljen znak (broj poteza)	Latinizacija i izgovor	Prevod
見 (7 poteza)	见 (4 poteza)	jiàn (đan)	<i>videti</i>
車 (6 poteza)	车 (4 poteza)	chē (če)	<i>vozilo</i>
聲 (17 poteza)	声 (7 poteza)	shēng (šeng)	<i>zvuk</i>
國 (11 poteza)	国 (8 poteza)	guó (guo)	<i>zemlja</i>
較 (13 poteza)	较 (10 poteza)	jiào (đao)	<i>relativno</i>

Korišćenje kineskog rečnika ... bez alfabeta!

Bilo da gledate pojednostavljene ili tradicionalne znake (pogledajte prethodni odeljak), ne nalazite nikakva slova koja ih povezuju kao što vidite u srpskom. Kako onda Kinezi koriste kineski rečnik? Na nekoliko različitih načina:

- » **Brojanje poteza u celokupnom znaku.** Budući da se kineski znaci sastoje od nekoliko poteza četkicom, jedan način da potražite znak je brojanjem poteza, a zatim traženjem znaka u delu rečnika u kome su znaci sa tim brojem poteza. Ali da biste to uradili, morate prvo znati koji radikal da proverite.
- » **Određivanje radikala.** Svaki radikal se sam sastoji od određenog broja poteza, tako da prvo morate potražiti radikal prema broju poteza koje sadrži. Nakon što locirate taj radikal, počinjete traženje broja preostalih poteza u znaku nakon tog radikala da biste locirali traženi znak.
- » **Provera po izgovoru znaka.** Uvek možete proveriti po izgovoru znaka (pod pretpostavkom da već znate kako se izgovara), ali morate proći kroz svaki pojedinačni *homonim* (znake sa istim izgovorom) da biste locirali pravi. Takođe morate pogledati pod različitim izgovorima da vidite koji izgovor dolazi sa prvim, drugim, trećim ili četvrtim glasom koji želite da locirate. A pošto kineski ima toliko homonima, ovaj zadatak nije tako lak kao što može zvučati. (Više o glasovima možete pročitati u Poglavlju 1.)

Kladim se da se sada osećate stvarno olakšano što ste fokusirani samo na govorni kineski, a ne na pisani jezik.

IGRE *i* ZABAVA

Popunite praznine ispod da biste testirali svoje znanje o kineskom sistemu pisanja. Pogledajte Dodatak C za tačne odgovore.

1. Kineski pisani jezik sadrži ____ radikala.
a) 862 b) 194 c) 214 d) 2140
 2. Poreklo kineskog sistema pisanja može se naći na ____.
a) proročkim kostima c) seckanoj džigerici
b) bronzanim natpisima d) pirinčanim kolačima
 3. Smer kineskog pisanja je ____.
a) s desna na levo c) odozgo nadole
b) s leva na desno d) sve gore navedeno
 4. Najsloženiji radikal za pisanje (鼻) znači ____.
a) oko b) uho c) nos d) grlo
 5. Kineski znaci koji su jednostavni linijski crteži koji predstavljaju objekat su ____.
a) ideografi c) piktografi
b) složeni ideografi d) fonetske složenice
-

